

Andrei Sakharov:

Á odda í stríðnum fyri frælsi og mannarættindum

Andrei Sakharov var ofta nevndur „faðirin“ til fyrstu sovjetsku brintumbuna í 1953. Seinni lýsti hann heimin, tey sovjetsku kjarnorkuvísindafólkinu líva í, sum „Óhugnaligan og skelkandi“. Tað vóru kanska framum alt royndirnar, ið Sakharov fekk innan kjarnorkuindnaðin, sum gjørdi hann til landsins fremsta stríðsmann fyri frælsi og mannarættindum. Sakharov fekk Nobel-fríðarvirðislonina í 1975.

Aftan á 1953 varð Sakharov av teimum sovjetsku myndugleikumum mettur sum ein sonn hetja. Hann fekk m.a. limaskap í sovjetska vísindakademium og var tann yngsti limurin nakrantíð í hesum máttmikka stovni.

„Refusenik“

Í byrjanini av sjevti-árunum byrjaði Sakharov alment at finnst at tí harðrendu stóðu, Kreml-leiðslan hevði mótvægis mannarættindastríðsmannum, ið pressan í Vesturheiminum nevndi „refusenik“, og mótvægis listamonnum og rithøvundum, ið ikki fylgdu tí alment góðtiknu listarlígu kósini. At enda bleiv Sakharov sjálvur ein

„refusenik“, tann mest viðgongdi av teimum øllum. Atfinningarnar mótvægis sovjetsku leiðsluni, serliga ovastanum í Kreml, Leonid Bresnev, blivu stóðugt meira ágangandi og eirindaleysar. Tá ið KGB tók andstøðingar, helt Sakharov pressufundir í tí litlu íbúðini, hann hevði í Moskva, og fordømdi Kreml-leiðsluna, sovjetsku rættarskipanina og ta vánaligu og ómenniskjansligu víðferðina av samvitskufangum.

Persónsjagstran

Tí hann var so bersøgin og náðleysur í atfinningunum móti kommunistisku skipanini, bleiv Sakharov eitt offur fyri skipaða forfylging og persónsjagstran av KGB-fregnartænastuni og almennu sovjetsku fjølmiðlunum, ikki minst TASS, ið spjaddi slatur og illgitingar um Sakharov og familju hansara til fjølmiðlar kring allan heimin. Seinast í 70-árunum varð Sakharov alment „degraderaður“ og medaljurnar, hann hevði fingið fyri stórflagna tænastu fyri móðurlandið, vórðu tiknar frá honum. Í 1980 varð hann sendur í

útleigd til Gorki, ein avbyrgdan bý, uml. 400 km frá Moskva. Tá hevði hann funnist harðliga at sovjetsku upplegggingini í Afghanistan. Sakharov var í Gorki í 7 ár.

Hóast avgerðina at avbyrgja hann frá umheiminum, gav Sakharov ikki skarvin yvir. Í hópinum av brøvum til konuna, Jelenu Bonner, helt hann fram at finnast at sovjetska politikkinum og sovjetska „rættarsamfelagnum“. Hetta endaði við, at Jeleni varð eisini send í útleigd til Gorki í 1984.

Tey bæði fingið loyvi at koma aftur til Moskvu í 1986 eftir at Sakharov hevði havt eina persónliga samrøðu við Gorbachev í telefonini. Einku lýsir perestrojka-politikkin hjá hesum mest gávurika og framburðshugaða politikara, heimurin eigur, enn leyslatingin av Sakharov og treytaleyst loyvi til at føra ta serliga slag av humanistiskum politikki, Sakharov umboðaði.

Stuðlaði Gorbachev

Andrei Sakharov stuðlaði perestrojka-politikkin hjá Gorbachev, men tann

seina gongdin imóti einum sonnum og virkandi demokratii ørkymlaði hann sum so nógv onnur. Eygleiðarar siga, at Gorbachev hevði stóra virðing fyri Sakharov, men teir vóru ikki samdir um tey einstøku málini. Fyri einum ári síðani varð Sakharov valdur til sovjetska tingið og har høvdu hann og Gorbachev fleiri ferðir sínar dystir. Seinasta orðaskiftið millum teir var 5. desember, tá ið Sakharov heitti á Gorbachev at skunda undir gongdina og broyta politikkin, soleiðis at hann varð meira viðgongdur og opin. Sovjetska tingmannin minnst hann sum ein eldhugaðan stríðsmann fyri frælsi, demokratii og mannarættindum.

Hóskandi víðurkenning

Sakharov var háttvirdur kring allan heimin sum tann størsti av teimum sovjetsku „refusenik“-unum. Stóðan hjá honum eftir at hann kom úr Gorki var tann sama og hon altíð hevði verið — hann gjørdi ongar kompromissur við fæddu politikkin í Sovjet. Í mai helt hann sin

fyrsta pressufundir í nógv ár og tað gjørdist greitt, at hann hevði ikki broytt stóðu til tey fyrru málini. Hann stuðlaði perestrojka og glasnost og kravdi at myndugleikarnir loyvdur øllum politiskum fangum frítt at fara.

Valið av Sakharov til sovjetska parlamentíð var av sonnum ein hóskandi víðurkenning av hansara frískemi til frama fyri vaksandi og demokrati. Hann var fullkomiliga heiður-

ligur og óvilkiligur í spurninginum um frælsi og mannarættindi í Sovjet. Hetta gjørdi hann til tann mest vírda andstøðingin í Sovjetsamveldinum nakrantíð. Sjálvt TASS, sum altíð var á odda í persónligu jagstranini av honum, hevði ein fittan nekrolog um hann 15. des., dagin eftir at hann doyði.

Framhald av síðu 16

onnur. Hon eigur einki. Hon livir sum øll onnur.“

Ákærin: „Lat Ceausescu fortelja um bankakontoina, hann eigur í Sveits.“

Elena C.: „Prógvi! Eg vil siggja prógvi!“

N. Ceausescu: „Tað er ongin konto. Tygum eru ein provokatorur!“

Ákærin: „Lat okkum nú siga, at ongin konto er. Men um ein konto var, var peningurin so ogn hjá rumenska statinum?“

N. Ceausescu: „Hetta er ein provokation!“

(Seinni er vordíð greitt, at Ceausescu hevur flutt upp imóti einari milliárd dollara (umleið 7 mia. kr.) á bankakonto í Sveits. Sveitsisku myndugleikarnir hava góðtikið at frysta peningin á kontoini, meðan kanning fer fram).

Ákærin tókst einu at vilja geva Eleni ein astamøguleika.

„Elena Ceausescu, hava

tygum sálarligar trupuleikar?“

Elena: „Hetta er ein grov provokation! Skammar tú teg ikki yvir sjálfvan teg?“

Ákærin: „Eg spurdi, tí um tygum hava sálarlig brek, so hava tygum ein móguleika at sleppa undan revsing.“

Elena vendi sær til mannin og segði: „Sig ikki eitt orð“, og segði síðani til dómstolin: „Eg fari ikki at skriva undir nakð. Eg havi stríðst fyri fólkið síðani eg var 14 ár!“

Avrætting

Rætturin tók seg síðani aftur til at koma til niðurstöðu. Eftir eina løtu varð fylgjandi dómur lís upp, sambært Tanjug-tiindastovuni:

„Vit meta at tey saksøktu eru sekt í brotum móti greinum 162, 163, 165 og 167 í revsilógini. Hernaðardómstólin er komin fram til fylgjandi niðurstøðu: Elena og

Nicolai Ceausescu skulu avrætast og hald skal leggjast á allar ognir teirra.“

Ákærin segði síðan:

„Tey saksøktu nýttu harðskap øll 25 árin, tey vóru við ræði. Harðskapurin visti seg í mergsúgving av fólkinum, við at nokta tí hita og ravnagn. Serliga álvarsigur var tann sálarlig harðskapurin. Sakleys børn yvirkoyrd av stríðsvognum. Ceausescu gav Securitate-loyniløgregluni hereyðkennisbúna til at venda hatrinum hjá fólkinum mótvægis herinum. Ceausescu gav boð um, at iltólíni á sjúkrahúsum skuldu oyðileggjast og at dynamitt skuldi leggjast í rúmin, har blóðplasma var goymt.“

Elena segði ironiskt: „Ja, ja“, meðan Ceausescu smírdist.

Ákærin: „Og nú gera tit gjøldur burtur úr rættinum.“

Elena C.: „Tit siga, at

vit drópu børn. Hetta er ikki beint.“

Ákærin byrjaði: „Saksøkti, Nicolae Ceausescu...“ men fyrrv. einaræðsharrin breyt hann av: „Eg eri ikki saksøktur. Eg eri forseti Rumeniu, ovasti fyri herinum og eg havi bert ábyrgd mótvægis rumensku sjálvræðis-hugsjónini.“

Ákærin: „Eg havi einki at tosa um við tygum.“

Dómstólin kravdi nú, at Ceausescu parið reisti seg, men Elena segði við mannin: „Nei, góði. Vit reisast ikki. Vit eru menniskju.“

Dómurin varð lís upp aftur. Ceausescu breyt aftur av við at siga, at hann víðurkendi ikki dómstolin. Hann fekk at vita, at ikki var møgult at appellera dómin.

Ceausescu hjúni vórðu síðan avrættað jøladag. Eitt tað blóðugasta og mest syrgiliga kapitulið í europeiskari søgu aftan á seinna heimsbardaga var at enda.

Landssjúkrahúsið 100 Tórshavn

Søkt verður eftir økonomaassistenti og EFG-køksassistenti at arbeiða fulla tíð.

Starvið verður at seta sum skjótast ella eftir avtalu.

Løn og setanartreytir eru sambært sáttmála við Økonomaforeningen í Danmark og Føroya landsstýri/Sjúkrahúsværk Føroya.

Upplýsingar um starvið fást við at venda sær til K. Nolsøe, økonomu tlf. 13540 lokal 274.

Umsókn við avriti av próvskjali v.m. verður at senda umsónarmanninum, Landssjúkrahúsið, 100 Tórshavn skjótast.